AÑA 7

4

APRIL 1976

skol & komunidat

SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA (VLA)

LEO CHANCE:
"Kada isla mester bira independiente pa su asuntonan interno," pag. 1 e.v.

HABIBE:
"Mi poesia ta mi arma," pag. 8 e.v.

Conscientisatie: een onderwijsdoel? pag. 14/15

Voorplaat:
Leo Chance

redactie

j. jutten, j. j. coutinho, r. r. kelly, a. vrolijk en m. winklaar

redactie-adres: paradera 82

bank: a.b.n., banknr. v. 62583 t.n.v. "vorm"

layout: r. en j. de graaff

fotografie: r. de graaff

drukkerij: v.a.d.

abonnementen: NAf. 20,— per jaar

v.l.a.

VAKBOND VAN LEERKRACHTEN ARUBA
zuidstraat 11, oranjestad,
p.o.b. 582, o'stad,
tel. 4219

vergaderplaats: zuidstraat 11
tel. 4219; v.l.a.-leden die hier willen vergaderen kunnen de sleutel op het kantoor afhalen.

banken:
banco popular antiliano v-224-1
algemene bank nederland v-62503

nieuwe leden:
kunnen iedere dag opgegeven worden op het kantoor, zuidstraat 11

AÑA 7 - NO. 4
APRIL 1976

skol % komunidat

sindikato di maestronan di aruba. v.l.a.

LEO CHANCE:

★ Mester bin un ley den korto tempo ku ta obligá doñonan di trabow rekonosé sindikato . . .
★ Ekonómikamente, huntu nos ta pará mas fuerte . . .
★ Si Saba tin petroleo lo e bai kosta p.e. un mion pa saké, i na Aruba 10 mion . . .
★ Mi ta kere ku Sint-Ana Shipyard ya a pasa pa historia . . .
★ Nos ta trese echonan padilanti i e realidatnan i e berdat, nos no ta bai traha riba sentimento . . .
★ Hendrik Croes: "A bull in a china-shop!"
★ Ora bo ta papia papiamento bo mester uza un ortografia rubiano i no rusiano p.e. . . .
★ Ami ta sintimi siudadano arubano i mi mag hasi pa Aruba loke mi por mi ta kere . . .
★ Nos P.P.A. ta liber awó; nos no tin nodi di tene kuenta ku ningun grupo . . .

"den futuro kada isla mester bira indepen-diente pa loke ta toka su asunto-nan interno i voluntaria-mente nan mester entregà sierto podernan na un organo sentral!"

LEO CHANCE:

Nos entrevista ku sr. Leo Chance, president di P.P.A., i aktual ministro di hustisia tabata fihá pa 4'or di atardi diadumingu 21 di mart. Sinembargo nos a ser avisá despues dor di un di su koleganan di partido ku e no por 4'or, pero ku 2'or lo ta un bon ora pe. Naturalmente nos a aseptá esaki i pa 2'or en punto despues di poko buskamentu nos a yega na su porta. Sr. Chance a pidi su diskulpa pa su trahe kasero komokiera ku ela kaba di yega di su kunuku. Nos a avisé ku pronto nos fotógrafo tambe lo yega i ela disidí di bai drecha tipo un ratu diskulpando su mes. E entrevista ku lo bai sigi tabatatin un durashon di mas o menos un ora i mei.

tekstо: J. J. COUTINHO
foto's: R. DE GRAAFF

Ideolohia

S. i K.: Sr. Chance nos kier a gradisibo di antemano pa e oportunidat aki ku bo a konsede nos pa entrevistábo. Nos kier a kunsa di biaha ku e pregunta: Kiko ta e ideolohía di bo partido?

Sr. Chance: Bueno, si bo koi e palabra aki ideolohía, i poné den e sirkunstansianan aktuál, esta e futuro di Antias enkuanto independensia; nos ideolohía ta ku nos ta boga pa un Antias uní unda kada isla tin mas tanto outonomía posibel, kaminda pues nan por regla nan propio asuntonan interno.

Ideolohía pa loke ta toka polítika di partido mi ta kere ku bo por yama nos demókrata kristian. Mi ta kere ku mi no tin nodi di bai den detayes den esaki, e termino aki ta sufisientemente konosí tur kaminda.

Ley di rekonosementu di sindikato

S. i K.: Boso ta dediká atenshon tambe na e relashonnan laboral den e tresementu den práktika di boso ideolohía?
Sr. Chance: Sigur, sigur. Nos ta di opinion ku *tur trahadó mester tin representashon serka nan doño di trabou.* Un prueba di esaki ta ku den nos ultimo deliberashonnan ku nos a tene pa nos drenta gobierno, nos e pone "duidelijk" ku mester bin un ley kaminda ta wordu eksihí foi doñonan di trabou pa rekonosé sindikatonan.
S. i K.: Esaki ta antó e ley ku ya pa basta tempo sindikatonan ta bringa pe.
Sr. Chance: Si, den pasado nan e hinké den un "pakket" huntu ku otro leynan mas. Pero nos tabata di opinion ku masha bon e parti aki di e "pakket" por wordu saká afó pa traha un konsepto di ley di dje i pa manda esaki pa Staten.
S. i K.: Esei kièrmen anto ku pronto e ley aki lo pasa . . .
Sr. Chance: E *mester* bin pronto pasobra nos tempo den gobierno lo ta korto i e "regeer-akkoord" ta trahá pa un periodo kortiko.
S. i K.: Bo ta bisa ku boso periodo lo ta korto, kiermen ku boso ta mira ku pronto boso lo ta afó atrobe.
Sr. Chance: Wel, bo mester tene kuenta ku e realidat. Pa nos ta keda menos ku dos aña den e gobierno aki pasobra bo mester pone elekshon tambe promé ku e período di 4 aña pasá. Ku suerte nos lo por bolbe bek. Si e pueblo kièr respondé na nos filosofía, si nan kier skucha nos programa i pone sentimentonan unbanda pa traha riba e realidat, e ora nos tin un chens. Pero si e pueblo kièr bai respondé na demagohía i na promesanan ku nunka lo wordu kumplí, i na palabranan bunita i na símbolonan etc., anto e ora pudisé otro hendenan lo tin un mihó chens. E ora nos lo no haya un chens nunka, pasobra simplemente nos lo no bai hasi e kosnan aki.

Papel di sindikato

S. i K.: Kua bo ta pensa ta e papel ku e sindikatonan mester hunga den e komunidat?
Sr. Chance: Tin hende ku ta kere ku sindikato mester zorg pa oumentá e salarionan só. Pero e sindikatonan por hasi hopi bon trabou riba e tereno sosial. P.e. e "opleiding" di su miembronan. Bai hiba un "open politiek" ku gobierno kaminda gobierno ta duna sindikatonan sièrto informashonnan riba base di "eerlijkheid" i e sindikatonan tin un sierto konfiansa den e gobierno.
S. i K.: Pero semper tabata asina ku gobierno tabata bisa e sindikatonan: e mihó koperashon ku boso por duna nos ta, tene boso més mas trankil posibel . . .
Sr. Chance: Kuá gobierno a bisa esei?
S. i K.: Wel, esaki a sali klaramente afó den pasado.
Sr. Chance: Durante mí período komo minister mi no ta kere ku tabatatin ún minister ku tabatatin mas kombersashon ku sindikatonan kumi, i mi *no* tabata minister di labor!
S. i K.: Pero kon e kombersashonnan aki a wordu lográ? Semper e sindikatonan mester a bringa pa haya e kombersashonnan aki; bo'n ta haya ku e kos aki mester ta den un forma organisá?
Sr. Chance: Den tur gobierno tin hende ku no ta komprende esaki. Serka nos tambe. Pero mi ta kere ku un "open politiek" ku e sindikatonan ta e mihó manera. Esaki no kiermen ku sr. X ta bin bisami ta asina bo tin ku hasi tal i tal kos, pasobra esaki no ta deliberá, esaki ta díkta. No lubidá ku mi tin mi responsabilidat pa ku Staten tambe.
S. i. K.: Aña pasá e sindikatonan di maestro na Aruba i Korsou a welga pa logra haya partisipashon (riba papel). Kiko bo ta pensa di esaki?
Sr. Chance: Segun mi e welga aki tabata inesesario, pasobra loke nan a logra kú e welga nan por a logré tambe sín welga! Meskos a pasa aki na Aruba na '72 (welga di ANAAB). Mi a konsehá nos bestuurscollege den esaki pero nan no kièr a skuchami. Nan a bai plei tof i nan a bai trei konsehonan di Van Deventer pasobra é tabata nan advisor mas importante. Embes di skucha e konsehonan dimi i otro personanan, nan a bai skucha Van Deventer i John Booi i nan no a haya nada mas ku problemas. E welga a bin tog! Esaki mes tabata un di e motibonan ku P.P.A. a perde e elekshon di '73.
S. i K.: Bo ta di akuerdo sí ku e sindikatonan mester haya partisipashon.
Sr. Chance: Klaro, pero mi ta spera sí ku e sindikatonan ta komprendé tambe ku e gobernantenan tin nan responsabilidat pa ku e parlamentonan.

Ortografía

S. i K.: Kiko bo ta pemsa di e problemanan ku tin aktualmente ront di nos ortografia?
Sr. Chance: Mi pensamentonan riba e asuntu aki ta ku e sistema ku semper a wordu uzá mester keda asina! Ora bo ta papia papiamento bo tin ku uza un ortografia papiamento i no un ortografia rusiano. Tur e we-ha ku che-ha nan ei, no sorry, mi no ta di akuerdo ku esei.
S. i K.: Pero bo mester komprende ku otro idiomanan tin siglonan kaba ku nan ortografia a wordu stipulá i esun di papiamentu no a wordu stipulá ainda.
Sr. Chance: Wel, "stel vast" esun ku bo ta uza. Segun mi e papiamentu di Aruba tin palabranan diferente i di "oorsprong" diferente. Pakiko no uzé mané e ta??
S. i K.: Klaro e palabranan aki no por wordu kambiá, i no ta e intenshon di bai kambia nan tampoko.
Sr. Chance: Pakiko bo'n ta skirbié manera e ta anto?
S. i K.: Wel eksaktamente asina mes nos kièr e, den fonolohía bo ta skirbié manera bo ta tendé.
Sr. Chance: Pakiko uza e sistema fonológiko?
S. i K.: Pasobra e ta hopi mas ventahoso pa e muchanan ku tin ku siñé foi chikito i ta nán ta nos futuro, ta ku nán nos mester tene kuenta mas ku tur! E lenga riba su mes no ta kambia na nada, ta solamente e manera di skirbié ta wordu fihá na un manera mas fasil i lógiko: bo ta skirbi loke bo ta tende i no loke historia kièr pa bo skirbi ku yen di reglanan gramatikal kompliká.
Sr. Chance: Mi no ta un eksperto den esaki i mi no por bisa ken tin rasón o no.
S. i K.: Pero bo minister di enseñansa ta di akuerdo kubo den esaki?
Sr. Chance: Mi'n sa. E no tin mester di ta di akuerdo kumi tampoko! Un kos ku e mester tene su mes na dje ta na e programa i eiden ta pará ku nos ta laga esaki den man di e islanan.
S. i K.: Kiermen ku bo ta di akuerdo ku por bin tres diferente ortografia riba e tres islanan.
Sr. Chance: Esei ta posibel.
S. i K.: Pero bo'n ta haya ku esaki lo por ta algo katastrofal pa e Antias ku boso més kièr tene huntu?
Sr. Chance: Katastrofal? No . . . mi'n ta kere . . .
S. i K.: Pero pa e koperashon riba tereno di enseñansa p.e. si e ta katastrofal!
Sr. Chance: Pakiko mester uza "juist" e papiamentu pa tene e islanan aki huntu?
S. i K.: Pasobra un di e faktornan mas importante ku ta tene un pueblo huntu tá e lenga!
Sr. Chance: Manera mi a bisa boso, mi no ta un eksperto riba e tereno aki, asina ta mi'n por bai pleita ku boso riba e kuenta aki. Mi opinion ta ku papiamentu ta un lenga bunita manera e ta . . .

Independensia

S. i K.: Bo'n ta haya ku tur pueblo tin e derecho di ta independiente?
Sr. Chance: Tur pueblo naturalmente tin e derecho di disidi riba su propio asuntunan. Pero kén ta nos pueblo?? E pueblo rubiano? E pueblo sabano? E pueblo kurasoleño e pueblo di St. Maarten e pueblo boneriano of e pueblo antiano??
Nan ta mustra semper riba artikulo uno di e "handvest" di "United Nations" i nan ta bisa ku tur pueblo tin derecho di disidi riba su propio destino. Pero art. seis di e mesun "handvest" ei ta bisa ku bo no mester bai purba kibra of desintegrá nashonnan eksistente. Wel nos ta un nashon eksistente o no? Segun mi sí. Awó nan kièr purba kibré, esaki tambe ta kontra e "handvest" di "United Nations", pero nan ta mustra semper riba art. uno i *nunka* riba art. seis!
S. i K.: Boso ta bisa ku boso kièr un federashon of un sorto di federashon despues di independensia. Bo por a splika nos esei?
Sr. Chance: Un sorto di federashon, nan no ta gusta e e palabra federashon, simplemente nan no kier biba ku realidat. Pa e politikonan aki ku nan egoísmo i nan "demagogie" ku nan ta usa pa esaki, klaro, e ora henter Antias parse un "fiktie". Pero ta un echo ku ela eksistí 300 aña, kolonial o no; e ultimo 20 añanan ela traha i hopi a ser lográ. I laga nos bisa ku e spart fei otro mes. Kennan lo bira viktima di esaki? Bo ta kere ku si Aruba sali foi konstelashon antiano e otro islanan lo bai yora? Mi'n ta kere. Nan lo no bai gusta pero nán lo keda ku tur e benefisionan, nán lo keda ku e "Centrale Bank"!
S. i K.: Bo ta kere ku lo no kumbini Aruba sali foi konstelashon antiano?
Sr. Chance: Mi ta konvensí di esei.
S. i K.: Bo por a splika esaki un tiki mas?
Sr. Chance: Si koi p.e. nos banko: Bank van de Nederlandse Antillen, tur e privilegionan i tur loke tin di hasi kuné ta pertenesé na Antias!
S. i K.: Si, pero ki bo ta pensa di un "boedelscheiding"?
Sr. Chance: E ora e "boedelscheiding" aki mester wordu negoshá, i te awor aki niun hende no a hasi esaki. Esaki lo por wordu negoshá, pero si bo ta bisa ku dia 18 di mart nos ta sali afó bo ta laga tur kos pa e otro islanan e ora. Nan lo keda ku e banko, nan lo keda ku ALM, ku tur e sociale fondsen-nan pa penshon di biehés, di viuda, di ambte-

naar, tur kos. Unda lo bo bai buska bo derecho e ora? Serka Antias? Nan no konosebo más, ba laga tur kos pa nan. I bo no por rabia ku nan pasobra ta bo mes a sali afó laga tur kos pa nan.
Ademas ekonómikamente huntu nos ta pará mas fuerte. Pa e mundu eksterior, na ora di bai negoshá p.e. riba tereno di aviashon, bo ta pará mas fuerte. Si bo ta bo só, ken lo bai skuchabo? Niun país lo no papia kubo mes! Riba tereno di nabegashon; rekonosementu di bo enseñansa, boso ta den enseñansa: kada isla lo bai bin ku su propio sistema di enseñansa? Kiko lo bai para di dje? Ken lo rekonosé? "University of Saba", "waar bestaat dat"? Will Johnson lo bai firma e diplomanan pa bo?
Tur e kosnan aki lo por wordu negoshá pero e mester wordu entamá na un manera responsabel no ku gritamentu no ku demagohía.

Petroleo

S. i K.: Bo'n ta kere ku ora un di islanan ekonomikamente ta bai malo ku e por trek e otronan tambe kuné, manera p.e. Korsou awor aki ta mal pará e lo no por influensiá e ekonomía di Aruba malo?
Sr. Chance: I ki garantía bo tin ku si mayan Aruba sali afó e kosnan lo sigi asina? Nan tin un kontrát firmá ku e merikanonan (e ta mustra pabou den direkshon di e hotelnan grandi, red.). I si nan bisa, bueno mi ta stop, i si LAGO bisa ayó? Unda nos ta bai e ora? E ora pudisé tin petroleo na Saba. I si Aruba keda aden nos tambe lo por bai benefisiá di dje. Si Aruba sali afó nos no ta haya nada.
S. i K.: Si pero Aruba tambe tin petroleo.
Sr. Chance: Wel laga nos poné asina: Si Saba tin petroleo e ta kosta p.e. un mión pa saka un kantidat di barí afó. Loke nos tin na Aruba aki, si nos kier saké afó, ainda den e proksimo diés añanan, si e kondishonnan keda manera nan ta awó, e lo bai kosta nos 10 mión pa saka e mesun kantidat di barí afó. Pakiko? Pasobra e ta keda mas hundu. E desaroyo riba e tereno di eksplotashon di sorto di reservanan asina aki no ta ni asina lew ku sí Aruba tin més, ku nan por saké afó, pasobra e ta keda muchu hundu.
S. i K.: Pero kon bo por sá esaki?
Sr. Chance: Ekspertonan a yega di splikami esaki. I mester por kere e palabranan di ekspertonan riba esaki mi ta kere. Talbes nos lo por "check out" e kos aki ku Lago, e mester por sa mihó ku tur hende!
S. i K.: Un tempo pasá Mobil a hasi investigashonnan seismológiko.
Sr. Chance: Tabatatin diferente, te resientemente ainda tabatatin. Pero e ultimonan ku a ser tení . . . Mira, ni na Saba i ni aki ta sigur ku tin petroleo eksplotable! Tin solamente INDIKASHONNAN ku por ta posibel ku lo por tin petroleo eksplotable. Pero ainda nan mester bai bora. I na Saba esaki lo bai sali mas barata pasobra e bank ta mas seku. Naturalmente ku nos ta spera lo mihó pa TUR isla pero mi kièr keda realista: mi'n kièr papia ainda di Kuweit!
S. i K.: Ta ser bisá ku Aruba tin un futuro "rooskleurig" riba tereno ekonómiko. Kiko bo ta opiná di esaki?
Sr. Chance: Nos TUR tin un futuro "rooskleurig", kada isla. Aruba tin un futuro "rooskleurig" si e turistanan sigi bon aki, St. Maarten tin esaki tambe i tur isla por tin esaki si nan traha riba dje. Pero ku gritamentu i demagohía nos lo no tin un "rooskleurige toekomst". Ku loke nos tin awó nos tin un bon chens ku nos lo por perdé tambe. Mi kièr mantené mi mes na realidat, mi kier keda pará ku mi dos pianan riba tera.
S. i K.: Bo kièrmen ku e movementu pa independensia di MEP lo por bai influensía nos ekonomía negativamente?
Sr. Chance: Mi ta mira ful e movementu aki komo un aspirashon di sr. Betico Croes pa e bira president di Aruba i "to hell with the rest". Esaki mi ta kere ta su "filosofy". E no ta worry kiko lo pasa despues, basta e bira president!

Belasting

S. i. K.: Ta ser bisá aki na Aruba ku mas ku mitá di e belasting ku ta ser pagá aki na Aruba ta keda Korsou. Esaki ta berdá?
Sr. Chance: Bo tin sifras di esaki? Mi no por papia di mita. Loke sí mi sá ta ku Aruba meskos ku Korsou meskos ku tur e islanan ta paga sierto sumanan segun un "wettelijke regeling" na e gobierno sentral. I e parti aki ku e gobierno sentral ta haya *ta bin bek pa e islanan!* P.e. na Aruba, e hendenan ku tin derecho riba dje, no ta haya penshon di

biehés? E huésnan no ta wordu pagá? Polís no ta wordu pagá? "Landsdiensten"-nan no ta wordu pagá? "Posterijen" no ta wordu sirbí? Aviashon no ta wordu sirbí? I ainda tin hopi mas kaminda unda e plaka aki ta bai. Ku por bin un "herverdeling", un mihó partishon, mi ta di akuerdo kuné. Pero tokante di sifras mi'n por papia, lo mi kièr laga esaki den man di ekspertonan . . .

S. i K.: Laga nos ta konkreto. Si nos koi p.e. e Sint-Ana Shipyard. Lo no por ta posibel ku Aruba ta por wordu mará na dje siendo ku elo por frakasá?

Sr. Chance: Mi ta kere Sint-Ana Shipyard ya a pasa pa historia. Kièrmen nos no tin nodi ni di pensa riba dje mes mas! Además e punto di vista di P.P.A. den esaki tabata hopi klá.

S. i K.: Pero nos ta di opinion ku net lo kontrario ta e echo. Boso opinion nunka no a sali klaramente afó den e kaso aki.

Sr. Chance: Komo statenlid mi a pidi varios biaha e tempo ei pa e ministro di finansas (Sr. Efraim de Kort) bin splikami ku si Antias por karga e peso aki si of no. Pasobra den "ministerraad" sí ela apoyé. Kièrmen e mester tabata sá ku si nos lo por a karga e peso aki. Pero den staten e no tabata kièr a duna un splikashon nunka. Dia mi a pidié splikashon ela bai St. Maarten, despues ela bai Saba. Nos a bisa oké nos ta wardé un siman i despues ku ela bin bek ela bai Caracas!

Minoria den gobierno

S. i K.: Dia ku Juancho a saka e ministernan di MEP foi gobierno no ta e votadornan mester a disidí ken mester bai den gobierno? Kièrmen no mester a bin elekshonnan nobo? Pasobra boso komo partido riba boso mes a tuma e desishon pa bai den gobierno i no e votadornan.

Sr. Chance: Pero nos tambe ta representá votadornan. Tur partido ku partisipá den elekshonnan ta hasi esaki pa eventualmente partisipá den gobierno, sino elo no bai elekshon. Na Hulanda bo ta haya DS'66 ku a bai atrás den elekshon, i ainda nan ta sintá den gobierno. I di otro banda bo ta haya p.e. V.V.D. ku a bai hopi dilanti i tog nan no ta sintá den gobierno. Nan lo no mester a bolbe pone elekshonnan?

Esaki ta nos sistema politiko. Hopi hende ta mira e kos aki "zuiver eilandelijk". Pero e kos aki ta un "landszaak". I tur partido ku tuma parti na elekshon di Staten, ta partidonan *antiano.* I e gobierno ku lo bai ser formá lo mester bai "steun" riba un mayoria den e parlamento ántiano!

Kièrmen un elekshon nobo no tabata nesesario. No ku nos tabata tin miedo di elekshon pasobra P.P.A. sigur-sigur lo no a haya menos voto ku biaha pasá.

Mira, si mi mester tende "meesternan in de rechten" papia sorto di kosnan asina dilanti televishon, mi ta puntra mi mes ta di unda nan a saka e diploma ei. Nan ta bisa ku: ya, komo ku e "regeer-akkoord" a wordu firmá pa diferente partners i si un di nan kai afó no tin "akkoord" mas i no por tin gobierno mas. E kos aki no tin NINGUN SORTO DI BASE LEGAL!! Esaki ta djis un akuerdo entre partidonan político nada mas. Ami mes komo piskadó lo no bisa algo asina!

Bo sa kiko, promé ku elekshon di '75 Betico Croes a deklará den un debate na John Wesley Auditorium *ku maske kuanto asiento nan saka nan ta keda den oposishon!* Pero tog ela bai sinta den gobierno.

S. i K.: Kièrmen nos por konkluí anto ku bo ta mira ful e movementu di MEP komo oportunismo?

Sr. Chance: Mi ta mira ful e *movemshon* di MEP komo demagohía, pa trata di forma un diktadura riba Aruba ku Betico Croes komo president. I pesei nan ta hunga ku e sentimentonan di pueblo.

S. i K.: Pero si bo koi historia mundial bo ta mira na ful mundu ku sorto di movementonan asina semper ta bai huntu ku sentimento.

Sr. Chance: Ya, Hitler tambe a uzé. Lesa su buki Mein Kampf, ela usa e mesun método.

Awanan teritorial

S. i K.: Ta berdá ku P.P.A. a pone komo kondishon na Hulanda ku promé nos haya independensia e asuntu di nos awanan teritorial mester wordu reglá?

Sr. Chance: Nos ta ainda un parti di e reinado i e reinado mester regla e asuntu aki. E reinado mester por entregá nos mayan ora nos bira independiente sea komo Antias o Aruba, loke sea, un teritorio: esaki ta dibo! No ta nan a kolonisá nos? Nan tin tog sierto debernan tambe pa kumpli pa ku nos! I nan mester para garantía pa nos i entregá nos un país íntegro; kompleto!

S. i K.: Kiko P.P.A. su opinion ta pa loke ta toka e delimitashon di nos awanan teritorial?

Sr. Chance: Nos ta desea naturalmente di mira e "median line".

S. i K.: Pero Venezuela no ta deseá di aseptá e "median line" aki, un ta berdá?

Sr. Chance: Esei mi'n sa. Ta awó mi ta sintá dos siman i mei den gobierno i mi'n haya chens di chek esei ainda. Loke e gobierno anterior a hasi mi no sá i komo oposishon nos tabata haya masha poko "stukken" den nos man.

S. i K.: Na 1961 Venezuela a pasa un ley kaminda nan ta krea e posibilidat ku otro regiónan lo por uni na Venezuela. Bo no ta mira e peliger ku Venezuela lo por yega na hak nos aden na momento ku nos bira independiente?

Sr. Chance: Mira, pudisé Venezuela no ta bin aki pa e kuenta di e bandera, pero Venezuela POR TA EKONOMIKAMENTE ASINA PODEROSO KU E TA BAI INFLUENSIA E PAIS ASINA HOPI KU **OUTOMATIKAMENTE** LO PASA LOKE VENEZUELA TA DESEA (!!!).

Mi a tende ku mayan ora Aruba bira independiente ku nos komunikashon lo por bai vía Venezuela. Pero e ora ei bo ta DEPENDIENTE di Venezuela tambe!.

Si Venezuela bisa ku bo ta haya 10 liña via Caracas pa New York, ta 10 bo ta haya! I si e bisa bo ta haya 3 pa Colombia via Caracas ta e tresnan ei bo ta haya! Pero komo parti di un Antias lo bo por i lo bo tin e *derecho* di NEGOSHA esei i di hasi bo claims-nan etc.

S. i K.: Bo a bisa aworei ku si Lago keda ku su "libertat", e ta keda pará fuerte i Aruba tambe ta keda pará fuerte ekonómikamente. Pero si nos ripará e política di Lago, e kier bai outomatisá e kompanía mas tanto posibel.

Es desir ainda más! Kon bo por splika esaki?

Sr. Chance: Ademas di ta krea trabou bo tin e ventaha ku Lago ta paga belasting tambe aki.

S. i K.: Pero ta difisil pa haya sa kuanto Lago ta gana i e no ta paga "winstbelasting" mes-

kos ku e otro negoshinan situá aki. E ta difisil pa kontrolá, un ta sina?
Sr. Chance: Lago tá paga winstbelasting i e tá wordu kontrolá!
S. i K.: Den e asuntu di e hisamentu di e belasting di Shell i Lago, ta berdá ku ta MEP a entamá esaki i ku tur añanan ku P.P.A. tabata sintá den gobierno e no a pensa di hasi esaki?
Sr. Chance: Esaki no ta berdá. E hisamentu di belasting tabata den "voorbereiding" foi tempo ku nos tabata den gobierno, promé ku MEP a drenta. E ley tabata den "voorbereiding" foi tempo ku Isa i Tromp a bai Washington pa papia tokante "off-shore companies". Aya nan a bisanan ku nan mester "pak aan" e "oliemaatschappijen"-nan mas duru. Nan a bolbe i mesora a duna "opdracht" pa studia e asuntu aki i pa preparé.
I e leynan aki meskos ku e ley pa igual derecho pa hende muhé kasá tambe tabata den "voorbereiding". E dos leynan aki a bin kla, pero e ora nos kabinet a bira "demisionair", i nos a disidi di lagé pa e gobierno nobo.
Kièrmen ku MEP por wel di bati riba su pechu pa esaki pero pakiko nan no ta bati riba nan pechu pa habri e hospital ku nos a laga pa nan? Pakiko nan no ta bati riba nan pechu pa habri e "kliniek" aki na San Nicolas i pa traha e kasnan na Rooi Kongo? Tambe ta kosnan ku nos a laga atrás i te ainda nan no a wordu ehekutá.
S. i K.: Pero abo kièr bati riba bo pecho antó pa e hospital nobo?

Sr. Chance: No. Frankamente bisá no. Semper mi tabatatin problema riba e asuntu aki ku mi més partido, pasobra mi no tabata di akuerdo ku e lugá. Esaki tabata un di e peleanan biew entre ami i Oscar Henriquez tempo e tabata gezaghebber.
No mi ta haya e lugá mal skohí; segun mi e mester a wordu trahá na Pos Chikitu.

Kondishonnan di P.P.A. pa drenta gobierno

S. i K.: Bow kua kondishonnan P.P.A. a drenta gobierno?
Sr. Chance: Nos kondishonnan ta pará den e "regeer-akkoord". Si, boso kièr boso por haya un kopia. (Sr Chance ta lanta fei su stul pa e bai buska den su maletanan un kopia pa nos. Mas alew den e edishon aki un resumen por ser lesá di e "akkoord" aki).
Nos tabata masha kontento ku nos posishon den oposishon. Ta duelmi ku nos mester a bai den gobierno pasobra den oposishon mi ta kere ku P.P.A. lo por a bai mas dilanti. Pero ya, ounke ta mas dushi pa keda den oposishon pero komo partido polítiko bo tin tambe un posishon responsabel. I laga nos ta franko; e *úniko* partido ku tabata forma un "alternatief" tabata P.P.A. I nos mestér a tuma e responsabilidat aki, sinó Aruba lo a keda pafó di gobierno!
S. i K.: Pero "eigenlijk" mester a bin elekshonnan nobo.
Sr. Chance: No, no mesté. Na 1970 dia e kabinet Petronia a kai no a bin elekshon nobo, solamente un gobierno nobo a bin.
S. i K.: Den e "regeer-akkoord" biew ta pará hopi kos diferente ku esun ku boso a sera awó?
Sr. Chance: Ta pará net loke P.P.A. tabata kièr: "decentralisatie van de diensten voor de eilandgebieden". I P.P.A. tambe kièr esaki. *Pero no tabata pará ningun kaminda Status Aparte ni tampoko independensia,* pero si mi skucha na televishon tur anochi mi'n ta tende esei. Preto riba riba blanko no tabata pará nada di e kuenta ei.
S. i K.: Kièrmen ku den e "regeer-akkoord" unda ku MEP a partisipá den gobierno tabata pará solamente DESENTRALISASHON??
Sr. Chance: Eksaktamente. Laga nos spera ku mi por tin un kopia tambe di esei pa boso. Mi tiné na mi "kantoor", lo mi mandé pa boso si boso kièr.
S. i K.: Boso a bisa ku un di e kondishonnan di boso pa drenta gobierno ta ku Aruba lo mester haya un igual representashon den Staten ku Korsou, esta mayan ora nos bira independiente. Kiko tabata e reakshon riba esaki di e partidonan kurasoleño?
Sr. Chance: No, nos no a pone e kondishon aki pa nos drenta gobierno. Nos a trese esaki dilanti den nos kombersashonnan ku Jeukens. Kièrmen nos opinion ta ku si mayan nos bira independiente esaki mester ta un di e puntonan ku mester wordu realisá, ésta si nos kièr mantené un Antias uní. Si nan no kièr kana e kaminda aki, anto mi'n ta mira un futuro "rooskleurig" pa e realisashon di ún Antias.

Lucha di MEP ta lucha di P.P.A. tambe?

S. i K.: Boso partido no tin un plan konkreto di kon boso ta mira konkretamente i detayadamente e realisashon di boso ideanan enkuanto nos futuru independensia?.
Sr. Chance: Nos tin sierto ideanan. Poko dia pasá tabata pará algo den korant . . . e splikashon ku Max Croes a duna di esaki.
S. i K.: Si Sr. Max Croes a bisa riba e forum ku V.L.A. a tene dia 4 di feb. ku P.P.A. ta partidario di un "verdere uitbouw" di e desentralisashon di Antias pa asina yega na un sorto di federashon. Pero nos pregunta ta: *P.P.A. no tin plannan konkreto di esaki?*
Sr. Chance: Wel, nos ta mira ku den futuru kada isla mester bira independiente pa loke ta toka nan asuntunan interno i ku kada isla VOLUNTARIAMENTE ta bai laga un "landsorgaan", "centraal orgaan" kon ku bo kièr yamé, regla sierto asuntonan pa nan. Pero esaki mester wordu entregá VOLUNTARIAMENTE na e organo sentral aki. P.e. nos ta pensa riba "buitenlandse zaken", "internationale komunikatie", "posterijen", "monetaire stelsel", ku lo mester bin un monetaire stelsel sentral, ku nos lo no haya un Betico na Aruba i un Juancho na Korsou sino un florin antiano, etc.
Nos ekonomía p.e. planning i kontaktonan internashonal lo mester keda sentrál. E kontrol, ehekushon, vergunning etc. ta keda of ta bai den man di e islanan. (kièrmen P.P.A. nó tin plannan konkreto, red.).
S. i K.: Pero loke bo ta bisa aki: Desentralisashon pa kada isla bira independiente pa loke ta toka su propio asuntonan i entregá sierto podernan RIBA BASE VOLUNTARIO na un organo sentral TA EKSAKTAMENTE LOKE MEP TAMBE TA BISA!!! Kièrmen ku P.P.A. i MEP lo por bai forma un union enbes di bai sinta pleita ku otro. Of tin diferensia tog entre bosonan dos? (Chance ta hari . . .).
Sr. Chance: Pudisé no tin muchu, pero nós ta bisa "eerlijk" loke nos kièr, pero nan no ta hasi esaki! Nos ta yamé realidat, i nan ta duné yen di nombernan bunita. E nombernan eksotiko ku nan ta uza, nos no ta uza!
S. i K.: Ki bo ta opiná tokante e "lerarenopleiding" ku ex-minister Croes a laga start na Aruba?
Sr. Chance: Tokante e "lerarenopleiding" ounke mi no ta omber di enseñansa mi tin mi reservanan pé. Mi tin e impreshon ku e lerarenopleiding di Korsou ta hopi mihó prepará ku loke nos a haya na Aruba. Pero siman pasá mi a bisa kaba ku mi opinion di loke Hendrik Croes a hasi pa enseñansa ta manera: "a bull in a china-shop!"

Korsou tutor di Aruba?

S. i K.: Bo'n ta kere ku manera antes Hulanda tabata "bevoogd" Korsou, Korsou komo isla mas grandi, den futuru tambe lo por bai "bevoogd" Aruba?
Sr. Chance: No, mi'n tin miedo di esaki. Nan tà bisa ku esaki a pasa, i ami ta *kontradesí esaki kategorikamente: ESAKI NO A PASA!!* Korsou no a "bevoogd" nos nunka. Of mihó dicho no den e período ku P.P.A. tabata den gobierno. Nan por a hasi esaki

antes den e tempo kolonial pudisé, mi por komprendé esaki. Pero desde ku nos a sinta den gobierno na 1954, bo'n ta korda kon Pietje van der Hoeven i Da Costa Gomez tabata grita ku tur e plaka ta bai Aruba? I esei tabata logiko ku Aruba ta haya hopi plaka pasobra Korsou tabatatin hopi "infrastruktuur" kaba i nos na Aruba no. Nos tabatatin un waterplant biew i nada mas. Nos no tabatatin kasi kaminda drechi més. Nos no tabatatatin un waf "behalve" e "pier" di Henny Eman. Nos tabatatin mester di awa, elektrisidat. Hotel no tabata eksistí més e tempo ei; turismo! P.e. awó mi ta tende nan ta papia di turismo. Awe kasualmente mi a haya un telegram di un meneer Vlietman ku ta kordami kiko mi mester hasi pa mantené nos turismo. Tempo ku P.P.A. a kunsa ku turismo mi no sa unda meneer Vlietman tabata, asina ta mi'n ta kere ku é por bin bisa nos awó kiko nos mester hasi pa turismo!!

Ta nós a kunsa kuné. I aki sí mi por bati riba mi pechu. I nos, Aruba, a sali tur e añanan aki ku nos tabata sintá den gobierno sentral benefisiá. Nos ministernan semper a lucha klaramente pa loke ta toka Aruba. Bo'n ta korda tempo ku ami tabata sintá, e pelea ku nos a haya ku Hulanda pa laga traha un pista pa Jumbo-Jet baha na Aruba meskos ku na Korsou? Hulanda a bisami e dia ei ku boso no mester di e pista, e pasaheronan por baha ku Jumbo-Jet na Korsou i boso ta hiba nan ku e DC-9-nan chikito Aruba. Bo ta kere ku e Merikanonan lo a bin Aruba?

Wel, mester a bin un pelea. Nos a "wijs af" tur nan "tarieven" i e ora nos a yega na un akuerdo. I tur e kosnan aki a pasa bow gobernashon di P.P.A., i Korsou no a "werk" nos "tegen". Alkontrario, den pasado nan a yuda nos komo partner den ún gobierno, pa traha riba e "infrastruktuur" di Aruba. Si esaki no a pasa durante e ultimo dos añanan ku MEP tabata den gobierno, ta pasobra ku nan no a hasi uzo di nan posishon den gobierno pa haya pa Aruba loke ta toké. Nan a perde nan tempo ku gritamentu i demagohía i nan ta kere di por bai gobernᾴ vía televishon. Bo no por goberná via televishon, ta trai bo lesenar i ku e departamentonan bo ta goberná. Asina tá, ami no ta aseptá e insinuashon aki!

S. i K.: Na Aruba tin aktualmente un tendensia pa kibra kompletamente ku Korsou. Bo ta kere ku e tendensia aki tei i bo ta kere ku PUEBLO kièr esei?

Sr. Chance: Mi ta mira ku gran parti di e pueblo ta bow influensia di sierto polítikonan.

S. i K.: Pero si e pueblo disidí esaki den un referendum, boso lo aseptá esaki?

Sr. Chance: Ta difisil, pasobra nos leynan no konosé e sistema di referendum, kièrmen niun referendum ta legal! Na ora di elekshon nan por hasi esaki. Ora bo tin un sistema bo mester respeté.

Gruponan na nashonal

S. i K.: P.P.A. den pasado a yega di uza e sistema di krea gruponan nashonal ofresiendo un kandidato di kada desendensia un lugá ariba nan lista. Boso ta uzando e sistema aki ainda?

Sr. Chance: No, algun aña pasá nos a stop ku e sistema aki. Tin dos persona ainda den nos partido ku tabata kièr a mantené e sistema aki pero mayoría ta kontra, i ta net e dos personanan aki ta esunnan ku a haya masha poko votos den e ultimo elekshon.

S. i K.: Pero e sistema aki a krea desintegrashon di nos poblashon, bo'n ta haya?

Sr. Chance: No, e sistema aki a wordu uzá polítikamente i ela traha bon tambe antes. Pero awó e no por traha mas. Spanner p.e. a wordu elihí komo kandidato di P.P.A. i no komo kandidato di Isla Riba, i ku mí apoyo tambe. (Ta un echo ku e sistema aki a stroba integrashon di nos pueblo, red.).

S. i K.: Tin hende na Aruba ta pensa ku e hendenan ku a bin di Isla Riba i di otro paísnan of islanan den pasado NO ta sinti nan mes rubiano. Kiko bo ta pensa di esaki komo ku bo més ta bin foi Saba?

Sr. Chance: Antes pudisé e por tabata asina, komo ku hopi di hendenan aki tabatatin idea di bai nan lugá bek, pero awendía e no ta asina mas. Ami p.e. ta sintimi siudadano di Aruba. Mi a bin yon aki. Ma traha aki, ma biba aki, ma siña e lenga, mi konosínan ta aki, mi famía ta aki etc. Mi ta siudadano di Aruba. Pudisé pa mala suerte mi'n nase aki, pero mi ta konsiderá mi mes rubiano. I mi ta kere ku mi tambe "mag" hasi pa Aruba loke mi por.

Inaugurashon di himno i bandera

S. i K.: Dia di e inaugurashon di e himno i bandera e miembronan di eilandsraad di P.P.A. i e ministernan di Aruba no tabata presente. Pakiko?

Sr. Chance: Pasobra si e tabata algo ku tabata toka *ful* nos pueblo, nos lo a partisipá gustosamente. Semper mi a skucha Aruba Dushi Tera ku respet. Asta nos a laga grabé riba disko huntu ku nos marcha di partido, "dus", nos a rekonosé hopi tempo kaba. Pero nunka nos a uzé pa hunga politík, nos no a uzé pa traha riba sentimentonan di e hendenan. Nos ta haya awó ku ta fout ku MEP ta bai uza esaki pa gana votos bek ku nan a perde den e ultimo lunanan.

E bandra meskos. Segun mi nos "mag" tin un bandera, meskos ku Puerto Rico tin un, meskos ku St. Croiz tin un, pero e mester ta un bandera di TUR hende. *I no un bandera di MEP!*

S. i K.: P.P.A. lo bai rekonosé e bandera aki?

Sr. Chance: P.P.A. no tin nada di rekonosé, pasobra e no ta un bandera rekonosí. Pudisé den futuru, pero awó no.

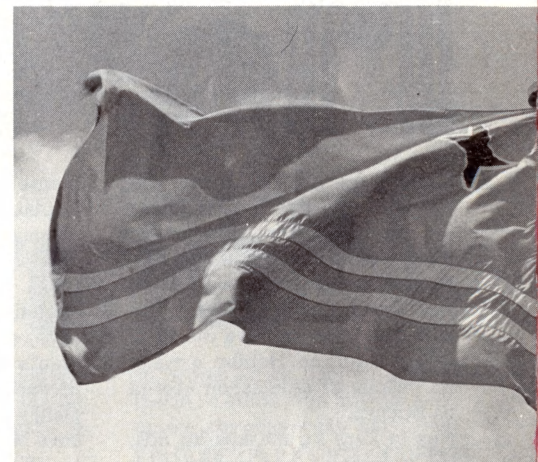
Relashonnan ku komersio

S. i K.: Kon P.P.A. su relashonnan ta ku e komersio?

Sr. Chance: Ultimamente un persona di ATIA a bisami ku nan mester papia kumi awó ku nos ta den gobierno. Mi a bisé ku *dia ku nos ta den kampaña boso TUR A APOYA NOS KONTRAPARTIDO,* boso tur tabata kontra nos. Awó bo kier papia kumi?

Mi'n tin nada di papia ku boso, bai papia ku esunnan ku boso a hinka sen den nan kampaña. Pesei mes nos ta bai pasa e ley di "inkoopcentrale". Nan lo no por bai bisa ku nan no kièr. Nan no tin nada di bisa nos, pudisé e otronan, no nos!

Kièrmen ku awó aki nos tin un posishon sumamente ventahoso. Tur e organisashonnan tabata kontra nos i tog nos a "overleef" e elekshon.

S. i K.: Bo ta papia di organisashonnan, bo kièrmen organisashonnan ku plaka?

Sr. Chance: Tur sorto, organisashonnan ku plaka, organisashonnan ku influensia, TUR nan a uza kontra nos. Kièrmen awó aki nos ta LIBER pa koi e kaminda ku nos ta kere ku nos votadornan kièr pa nos tuma. Pasobra nos a bin ku un programma i nan a vota pé.

I nos no tin nodi di tene kuenta ku niun hende ku ta bin bisabo hasi tal i tal kos pasobra nos a duna "stemadvies" of nos a duna plaka pa kampaña!!

S. i K.: Pero bo'n ta haya ku e sistema aki ta hopi sano mes?

Sr. Chance: Klaro, i nos lo mantené e sistema aki. Awó nos ta liber. Awó nos por bai tur kaminda, teniendo kuenta ku solamente loke nos votadornan a vota pé: nos programa! I "voor de rest" nos no tin nada di hasi ku e otro organisashonnan.

Aki nan nos mester a pone un fin na e entrevista komo ku señor Chance mester a bai kumpli ki un otro kompromiso. Nos a gradisiéle un biaha mas pa su tempo i a despedí. Saliendo pafó nos a mira un bunita hofi i Sr. Chance a duna nos okashon pa pasa ront un rato den dje i nos por a mira hopi bunita mata di fruta. Sr. Chance a bisa nos ku esaki ta su hobby i ku tur su tempo liber e ta hinka den su hoffi i kunuku. Ela bisa hariendo: "Daniel Leo mester bin mira den kunuku kiko ta agrigultura . . ."

(vervolg op pagina 12)

teksto: j. j. kelly - foto's: r. de graaff

henry habibe:

Manera nos a priminti nos lektornan den e Skol i Komunidat di luna pasa (maart 1976) nos lo bin ku un artikulo extenso riba Henry Habibe i su poësia.
Nos lektornan siguramente ta na haltura di e echo ku dia 25 di februari ultimo Habibe a risibi un premio di animashon otorga pa Sticusa.
Nos ta kere ku meskos ku nos, tur miembro di nos sindikato i e pueblo en general lo mester sinti nan mes orguyoso ku un honor asina ta toka un di nos miembronan, yu di tera. Henry merese esaki, meskos tambe Federico Oduber na kende tambe ta bai nos palabra di felisitashon. E personanan aki mester sirbi komo ehempel pa otronan pa nan tambe duna un aporte positivo na nos dushi lenga Papiamento.

Motibonan di e premio

Henry Habibe: "E premio di animashon aki ta wordu otorga a base di aktividatnan kultural di un persona ku ta konserni promoshon i/of elevashon di nos lenga Papiamento".
Den e kaso di Habibe no solamente el a skirbi poësianan na Papiamento, pero tambe tin otro kosnan ku a wordu skirbi den e revista Watapana ku balor kultural.
Den literatura nos konose ensayo, esta ku un persona ta komenta un of otro trabow of obra literario.
Henry Habibe a trata diferente obra poëtika di e.o. Pierre Lauffer (Kasi tur), Luis Daal (Kosecha di Malao), Hubert Booi (Muchila), Federico Oduber i tambe Guillermo Rosario (E rais ku no ke muri).
Den e revista Watapana un biaha Henry Habibe a sali na defensa di Guillermo Rosario, despues ku sr. Jules de Palm a kalifika e novela "E raiz ku no kier muri" komo un novela ku no ta drechi.
Henry Habibe siguramente tabata tin sufisiente merito pa el a bin na remarka pa e premio.

Komienso

Henry ta un persona ku ya for di tempo di skol (HBS) a skirbi su prome poësia ku por sierto tabata na Spaño. Na 1963-'64 el a kuminsa skirbi poësia na Papiamento. Loke siguramente lo a dun'e un empuhe mas grandi tabata obranan di konosido autornan manera Pierre Lauffer, Ellis Juliana i Luis Daal e.o. Den e periodo 1962-'63 tabata tin un gran interes di parti di Henry Habibe pa nan obranan.
Henry Habibe: "E estudio di literatura a inspirami i yudami, pero prome ku esei mi tabata sinti un fuerte nesesidat di expresa mi mes den forma di poësia".
Na 1965 Henry a publika su prome intento. E kuminsamento di su karera komo poëta nos por kalifika komo un periodo kaminda Habibe tabata buska su forma, su estilo propio. Por bisa ku den e periodo aki Henry no tabata satisfecho ku su mes i den e periodo aki e no a logra "haya" su mes ainda. Esaki ta wordu refleha mas ainda ora ku den e revista Kambio (Hulanda) el a publika 2 poëma bow di *un otro nomber,* Spartako. Lay-off: Kriminal sin kompashon ta un di e poëmanan skirbi den e periodo aki. Esaki tabata un poëma di solidaridat pa/ku e trahadornan di Lago, viktima di e politika di Lago ku tabata kita hende e tempo ei manera nada. (Den e mundo kapitalista esaki ta un di e "libertatnan" i "previlegionan" di kompanianan multinashonal pa garantisa nan ganashinan barbaro a base di e trabow pisa i duro di e pueblo trahador. E "libertat" aki a wordu bon usa dor di Lago i awe nos ta wak ku ta un man yen di hende ta traha na Lago. E ganashinan di Exxon, e kompania madre di Lago mientras tanto a subi ku persentahenan inkontable, red.).

"mi poësia ta mi arma"

Pa no bruha nos lektornan mester nota ku e insatisfakshon tin di haber ku e forma den kual e poëma ta bashá i *no* e mensahe di solidaridat.

Konsagrashon

Na 1965 mes ta bin un kambio. E poëmanan ta refleha, segun Henry su palabranan, un estilo mas propio.
Henry: "M'a haya mi forma".
Lanta para Watapana tabata e konsagrashon di su trabow. El a bira un di e poëmanan mas gusta, te e dia di awe. Nos por bisa ku den e poëma aki Henry Habibe a "haya" su mes.
E watapana ta simbolisa e pueblo ku ta karga e yugo pisa di e sistema den kual e ta biba. E final ta simbolisa un bandera.

Kompromiso ku e pueblo

E poësia di Henry nos por kalifiké komo un poësia revolushonario. Un poësia ku ta refleha un sierto kompromiso pa/ku e masa di e pueblo trahador i ku ta haya su inspirashon for di inhustisianan sosial, kometi kontra e pueblo.
E poësianan di Habibe tin un mensahe den nan. Un mensahe den forma di simbolismo, metáfora ets. karakterística di kada poëta ku ta sintinan komprometi i envolvi den e lucha di e klase trahador.
E kompromiso pa/ku e pueblo no ta solamente riba tereno sosial, pero tambe politiko, kultural ets.
E mensahe di Habibe ta uno di konsientisashon.
Henry Habibe: "Nos mester lanta para i bisa loke nos ta pensa, sin miedo ku medidanan politiko por wordu tuma".
Mi poësia ta mi arma.
Mi inspirashon ta sali for di e realidat".
Henry Habibe: "Kompromiso ta un kritika of un protesta, i mi ta konsiente di loke por bai pasa despues di e kritika".

Skarsedat di poëta

Henry Habibe: "No solamente tin skarsedat di poëta, pero mas ainda poëta ku ta trata temanan realistiko. No ta nada straño ku poko hende ta expresa nan mes artistikamente. Nos isla i poblashon ta chikito, pero e ambiente tambe ta kolonial. Sivilisashon ta implika ku bo tin un konsenshi di bo propio identidat, bo sa ken bo ta.

Na Korsow p.e. tin poëtanan ku ta trata temanan mas realistiko e.o. Lauffer, Juliana, Rosario.
Korsow tin un historia mas largo i p.e. un Guillermo Risario ta sinti un laso fuerte ku e pueblo di origen afrikano (Tula!).
E laso ku e indjan na Aruba tin un base mas romantiko, e ta un deseo ku no ta sientifikamente proba".
Henry ta sigi bisa: "No ta nada si bo proyekta bo poësianan riba e pasado i e lucha di e indjan, pero tambe mester biba i sali for di e realidat aktual i proyekta bo mes tambe pa e futuro.
En general por bisa ku e poëtanan na Korsow ta mas konsiente di e realidat sosial ku e pueblo ta biba aden".

Hulandes i su influensia

Henry Habibe: "E idioma ofisial, esta hulandes, tabatin hopi influensia. Si, no ta hulandes tabata e idioma ofisial lo mi a kuminsa skirbi hopi mas trempan. Lo mi a intensifika mi trabow artistiko. E papiamento, komprendemento i lesamento di nos lenga ta un arma grandi pa konsientisashon di nos pueblo. E ta intensifika e konsientisashon. E ta yega serka mas hende. E praktika i promoshon di bo lenga ta un parti primordial di bo kultura i bo propio identidat. Den enseñansa, ta hulandes tabata manda, papiamento no tabata sirbi. Pesei tabata difisil pa nos pueblo por a bira konsiente di e balor di su propio lenga. Dor di e enseñansa i e edulashon hulandes aki nunka nos mayornan por a realisa ta kiko ta e propio identidat. Loke nos enseñansa tabata produsi tabata arubianonan, pero ku pensamento makamba of semi-makamba.

NATURAL

Mi jiu, bo ta puntra mi
Ya tantu bes cu b'a cansa mi
Haci mi tristu, 'na mi pena
Di scucha bo puntra asina.

B'a weta solo kenta,
Buta mi soda na mi frenta.
Henter anochi i di dia
B'a mira mi riba pia.

Judansa ningun sorto;
Mi tin cu traha te na morto
Na cualkier trabau desgraciado
Pa mi por alimenta bo.

Criatura conforma
Cu nos tin un bida trastorna.
Mi jiu, bo tata a ninga bo
Prome cu mi a hanja bo.

Bo no por carga nomber
Di bo tata cu no ta homber.
Su picá na cielu lo sclama
Ma n' ta nada. Bo tin mama.

P. E. LAUFFER

Manera Frank Martinus a bisa: Nos a keda manera un barku mal mará. Bo no sa kende bo ta, bo no sa na unda bo ta pará. Bo no ta sinti bo propio identidat.

Introdusi papiamento

Introdukshon di papiamento ta nesesario.
Si keda ku e enseñansa hulandes mes, mester kambia e sistema aktual ku no ta rindi, adapt'e na nos regio i tene kuenta ku e "background" sosio-kultural".

Teritorio chikito

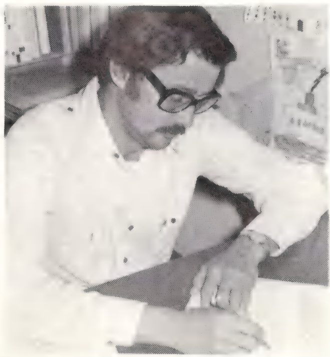
Riba un pregunta di nos si Habibe no ta kere ku e teritorio di papiamento no ta masha chikito pa un bon desaroyo di literatura i poësia, el a kontesta lo siguiente: "Mi ta admiti ku e teritorio ta chikito, pero esei no ta kita ku literatura na papiamento por floresе. Si esaki sosode lo e ta fuertemente relashona ku e konsiensia di e pueblo. Un mensahe na papiamento ta importante pa e konsiensia politiko di e pueblo.

Papiamento i e situashon aktual

Awor aki nos ta haya ku poko hende ta lesa obranan literario. Tin obranan literario. E informashon tokante esaki si ta pober. Ni tokante e literatura exsistente bo'n ta haya tende di dje, ni na skolnan. Tin biaha ni den boekhandel bo no ta hayanan. No tin tampoko ningun promoshon pa nos literatura di parti di Gobierno".
Henry ta sigi bisa: "Ta tristo p.e. ku dia mi a bin Aruba bek na 1971 m'a mira kon muchanan na un di e institutonan mas halto di enseñansa, esta Colegio Arubano, *no por a haya les di Papiamento* (Bueno nos mester bisa ku ni sikiera na A.P.A. ku ta supone di ta e instituto di formashon mas halto ku nos konose na Aruba, e studiantenan *NO* tabata haya les di Papiamento. Esta tristo nos enseñansa kolonial ta no!!!, red.).
Na 1974 despues di a lucha un tiki hunto ku Ramon i Pedro nos por a duna les di Papiamento na skol, ku aktualmente ta marchando bon".

Optimismo

Henry ta hopi optimista pa e futuro desaroyo di nos dushi papiamento. Na Colegio Arubano tin les di Papiamento, na A.P.A. tamtin les di Papiamento. Ultimamente tin un interes kresiente pa nos Papiamento. Tin hopi obra ta sali publika ultimo añanan, maske ku no ta tur tin balor literario.
Na final nos a puntr'e tokante su plannan pa futuro.
Henry: "Ta posibel ku lo mi saka un buki di poësia. Tambe tin gran posibilidat ku mi por pasa pa un otro genero, esta obra di teatro. Mi no ta exklui e posibilidat ku lo mi skirbi un buki tambe".
Nos a puntra Henry Habibe kiko lo ta e probable temanan di e obra teatral i e buki i el a kontesta: "E obra teatral tin komo tema e welga di aña pasa di V.L.A. Mi ta experimentando i mi ta prefera e forma di teatro. E topiko di e buki lo ta e tragedia di Aruba. E direkshon politiko ku nos ta bayendo aktualmente. E lo ta mas den e kontexto politiko-sosial".

Akinan ta sigi un "buket" di poësia di Henry Habibe entrega na nos revista Skol i Komunidat komo apresio pa e entrevista ku nos a tene kun'e:

mi tera den un dia

SOLO

for di un kachu,
suplá fo'i un kabés yen di strea,
mil maribomba a bin
morde mi soño
na skina di anochi

mi n'ta korda mas
– ayera a saka su ala fo'i mi sintì –
mi kurason a bira grandi
i na kabuya di luna
m'a subi purá-purá,
shelo a klaba su djente den mi wowo
i solo a traha un neishi den mi nanishi

webo a haya kaska di bináger,
simía a bira awa, weso a bira santo,
amor a bira lodo, wantomba a haya plasma,
rosea di metal, kachi-kachi di biento . . .

pero m'a pidí bo, solo?

SOLEDAT

soledat
ta manera un extenshon
di kunuku
pelón,
ku a bebe bruha du solo
i ta kabishá treimerdía,
pensando
kon su paisahe a pega soño
den hamaka di biento . . .

den santana di kandela
un wantomba
ta para brase shelo
i su alma ta herbe bai laria
for dje fierno
bandoná . . .

PASHON DI MI TERA

hudás a klaba
un lansa den pecho
di mi tera
i den su seso
un sumpiña
di kandela

infantería di kadushi,
burachi di su sánger,
ta skonde su lágrima
ku un fòrki
di palabra
hankrá den nan brasa

seko i sunú,
mi tera ta pena
trei lomb'i awasero
i su rosea
ta bati bai
na porta di shelo

MALESA

un herida
ta grawatá
den entraña di tera
i vruminga
ta maltratá
tur su kara di lepra:
watapana
ta pidi pan
den un mondi na yaga
i warawara
ta pipitá
den un shelo di plata

DESENGAÑO

solo a baha
fo'i shelo bin kita
maskarada
fo'i kar'i mi tera;
n'ta paraiso m'a drenta
ta un mondi di lepra!
n'ta rosa m'a mira,
ta un ruína'i bringamosa!

HENRY HABIBE

ATARDI

alanan kansá
di mi alma
ta kita kai
den atardi

warawara ta bòrda
tarai di morto,
ora guiyotina ta kòrta
kabés di solo

tin hanguwa di sánger
den nubia su kara
i pal'i koko a bira loko
ku djes yu den nan brasa

un mewchi ta zwai
ku su lenso di seda,
ora solo ta hala
deláster rosea

leu, p a f ó - a y á,
un barko ta drenta
ku solo su kaha
den anochi su brasa

NOSTALGIA

Tin un blench'i nostalgia
ta tembla na flor di mi sintí;
mi ta krem, dirti, somentá
den barika bieu
di mi tera.

Anochi a hala
su port'i kas sera,
ora un kanoa a sunchi pechu
di mi tera.
Den korona di flambeu
un tribu ta herbe su rito
pa un spiritu soberano
ku ta skonde
den ram'i watapana.
Sapatiá di mil pía
ta klaba mondongo
di mi tera.
Metrayadó di bongo
ta garna baranka di piedra
i plama tur kriki
fo'i kwihi riba strea.
Bombardeo di lomb'i tambú
ta drama den mond'i kandela,
na unda sombr'i wantomba
ta landa mane'
oroplano di guera,
kunuku ta sklama sokoro
den djente kayente
di un teror nokturno.

Leu, un yuchi a grita yora
den hamaka di mi ayera,
kòrtando a kadena
di mi tera
su rosea . . .

LANTA PARA, WATAPANA!

lanta para, watapana!
baha barank'i nostalgia
fo'i bo lomba,
doblá te na tera.
lanta bo kurpa na laria,
manera kadushi di sabana,
hankrá den trankera.

lanta para, watapana!
pinta un indján den bo kara
i klaba bo flechanan
den e shelo di plata.
ranka vigor fo'i bo brasa
i graba viktoria den
bo palo di bandera.

PESIMISMO

solo a bai
i mi kurason ta un spil di èis . . .

mi alma ta un kunuku na ròu;
un kuchíu a laga tur mata
pelón pelá,
un man friu a hala un paña
blanko riba kar'i Hooiberg,
un nubia preto a baha den sabana
i watapana ta bander'abou
den santana di alué

solo a bai
i mi kurason ta un spil di èis . . .

IDENTIFIKASHON

Mi ta
un isla chikito
den lamán di volkán,
ma su rèis
ta hankrá te den mundo su entraña.

Mi pecho
ta un kunuku
di pal'i maíshi,
ku, manso, ta dobla
bòw'i biento di bida,
ma spièrto e ta lanta
pa ratón di hipokresía.

Mi rosea
ta un brisa di sèit,
ku ta drumi
den kueba di mi alma,
ma piká di fòrk'i Satán
ta bùt'ele bula
fo'i soño su muraja.

Mi kara
a wanta boftá di lamán
i mi kurpa a wanta
karbachi di orkán,
pero mañan, mañán
mi ta armá
ku un harnás di baranka.

VENGANSA

yèrba ta krese
den santana
tapa nan
nòmber
i dera nan den un pos sin fòndu

un nostalgia
di sánger
ta kolga
na istoria su letra,
ma un grito di
ven-
gan-
sa
ta kibra den muraya di mi alma

LUNA YEN

luna ta tur priñá
ku binánger di un mal día:
ku su kabés ganchá
den un koron'i sumpiña
i den su skochi
un flambeu ta blo kima

ai luna, tambú melankóliko!
preta e djus di mi ira
den e kueba di bo entraña
i spreit fo'i bo barika
e rosa tierno di speransa!
Solo! Sali ku rebeldía!

(vervolg van pagina 7)

REGEER-AKKOORD

In het regeer-akkoord van de huidige regering staat o.m. het volgende te lezen:

De taakvervulling van de centrale overheid zal na de uitbouw van de eilandelijke autonomie een zuiver coördinerende en aanvullende blijven, aangezien **de eilandelijke gemeenschappen de primaire bron van waaruit bestuurlijke initiatieven moeten komen, zullen zijn.**

Een Ontwikkelingsbank zal ingesteld worden.
Binnen een zo kort mogelijke termijn zal de Ontwerp-Landsverordening op de Ruimtelijke Ordening geëffectueerd worden, waardoor de op stapel liggende saneringsplannen door de Staten vastgesteld dienen te worden.

De Staten zullen worden benaderd met Ontwerp-Landsverordeningen m.b.t. Continentaal Plateau, waarin ondermeer per eilandgebied wordt voorzien in de oprichting van een beheersmaatschappij met bevoegdheden t.a.v. exploratie en exploitatie van bodemschatten.

Inkoopcentrale

Op korte termijn zullen de voorbereidende werkzaamheden voor de oprichting van een of meer inkoopcentrales worden afgerond en de Staten voor het nodige worden benaderd.

Jeugdminimumlonen

Partijen zijn het erover eens dat bij de verdere uitbouw van sociale voorzieningen voorzichtigheid is geboden. Zeer sterk is de wens om te komen tot een jeugdminimumloon. Een studie terzake de realisatie van deze wens zal met spoed worden aangevangen.

Erkenning vakbonden

Nog dit half jaar zal bij de Staten een ontwerp van een landsverordening houdende Erkenning van Vakbonden worden ingediend.

Santa Ana Shipyard

Met voortvarendheid en voorzichtigheid zal de afronding van de nodige voorbereidingen voor de realisering van het Santa Ana Shipyard-project voltooid worden. Zeer spoedig zal bij de Staten een Ontwerp Landsverordening inzake het aangaan van een obligatielening worden ingediend.

Onderwijs

Het is van eminent belang dat op zeer korte termijn de rust in ons onderwijs terugkeert.
Het gehele onderwijsgebeuren zal dusdanig bijgestuurd moeten worden, opdat het zowel beter als efficiënter functioneert na de nodige evoluties.
Een ieder moet niet alleen de optimale kans geboden worden, die hem gezien zijn aanleg, toekomt. Deze kansen moeten zodanig zijn dat ieder kind later in deze maatschappij datgene bereikt waar hij als mens recht op heeft: rechtvaardige arbeid en een menswaardig bestaan.
Onze sociale werkelijkheid ligt in de regio. Ons beurzenbeleid moet niet alleen de kansen bieden om in de regio te studeren. Ook zal er een verdere uitbouw moeten plaatsvinden van de eerder gelegde contacten.
De wetten op het basis- en voortgezet onderwijs moeten **voor het nieuwe schooljaar** door de Staten aangenomen worden.
Dit geldt ook voor de Kleuteronderwijswet.
Een commissie bestaande uit deskundigen op verschillende vakgebieden moet ingesteld worden ter bestudering van de richting van ons onderwijs; vooral bezien vanuit onze plaats in de regio.

Economie

Partijen onderschrijven het principe van een nationaal industrialisatiebeleid, waarbij echter wel een optimale spreiding van bedrijfsvestiging dient te worden voorgestaan. De executieve bevoegdheden van de Volks- en Bouwcredietbank zullen worden gedecentraliseerd.
Er zal naar gestreefd worden dat het beheer en de eigendom van Horecabedrijven **in Antilliaanse handen blijven en|of overgaan.**

Willemstad, 16 jan. '76.

Kiko P.P.A. tin pa ofrese nos?
Un Aruba den konstelashon Antiano, ku un outonomia mas grandi pa e isla, i un posishon di igualdat banda di Korsou.
P.P.A. NO ta skohe pa un Antias Uni pasobra e ta un IDEAL GRANDI di nan, of di tur manera NUNKA nan no a tres'é asina. Mas bien nan ta skohe esaki pasobra un Aruba pará su só den mundo ta parse nan algo insigur.
Unda ku MEP ta bisa: Soberania i no ta porta kuanto e ta kosta, P.P.A. ta bisa: pa nos si e kostonan ta importante, nos ta di opinion ku e pueblo lo bai atras, i pesei més nos lo no koperá.
Sinembargo, ta parse ku entre MEP i P.P.A. ta eksišti solamente diferensianan di mentalidat i persona, i nó diferensianan práktiko di programa; prinsipalmente pa loke ta toka nos futuro independensia. Maske kuanto biaha tur dos e partidonan aki a yega di bai dilanti di t.v., nunka niun di dos por a logra splika e pueblo kiko lo ta e gran diferensia entre e futuro Aruba di MEP i e futuro Aruba di P.P.A.
Si nos mira kon e dos partidonan aki kièr bai konkretisá nan pensamentonan, ta bin resultá ku tin HOPI KOS KOMUN: MEP kièr pa Aruba bira bas den su mes kas, pero P.P.A. tambe!
Chance ta bisa den e entrevista aki ku un eventual órgano sentrál lo no por bai IMPONE nada riba e islanan. E islanan lo por bai delegá podérnan pa e órgano sentrál aki, solamente a base di PROPIO VOLUNTAT! Chance no ta papia tampoko di "federashon" of "republika federal" sino di un "sorto di federashon".
Kiko e kiér men ku esaki, ta més klá pa nos ku loke MEP kiér men ku Status Aparte, of miho dicho mes skur.
Mientras tanto e bruhamento riba e punto aki di independensia a bira silamente mas grandi, ora ku un miembro di raad di P.P.A. (Clyve Laclé) ta vota huntu ku MEP riba su moshón di 8 di april '76, den kual moshón e eilandsraad di Aruba ta deklará, ku e lo no koperá pa forma un repúblika federal ku partisipashon di Aruba.
Na momento ku nos ta skirbiendo e artikulo aki, nos no sá ku esaki ta posibel den e liña politiko di P.P.A. óf ku e miembro konserní lo wordu heskuál. Chance por

Nòmbernan eksótiko:
E DIFERENSIA??

bién tin rason ora ku e ta bisa den e entrevista aki, ku e berdadero diferensianan entre P.P.A. i MEP no ta nada más ku uzamento di "NOMBERNAN EKSOTIKO". Loke MEP kiér mén ku "koperashon, P.P.A. kiér mén podisé ku "konstelashon antiano" of ku "sorto di federashon".
Si esaki ta e kaso, nos no por konkluí nada otro, ku lo ta un echo hopi tristu ku e pueblo ta wordu mantení dividí tras di mentalidatnan i personanan, mientras ku den realidat lo por eksisti hopi puntonan komún! Si nos bolbe bék na e situashon aktuál nos ta konstatá, ku e mayoria di nos pueblo ta wordu torturá dor di kosnan manera: oumento kontínuo di kosta di bida, salarionan abou, trabounan insigur, desempleo grandi i si tur esakinan ta kulpa di Korsou, nos no sá.
Un punto positivo ku nos ta mira den e "regeer-akkoord" di e gobierno sentrál aktual ta, ku nan kier bai pone atenshon riba e kosnan aki.
Ei den nos por lesa entre otro ku e lei pa rekonosementu di sindikato lo bin, i e "inkoopcentrale" tambe.
Nos ta puntra nos mes sinembargo kiko lo bai resultá di e bunita programa aki, si di awó kaba nos ta lesa den korantnan ku ta eksistí diferensianan di opinion entre e ministronan enkuanto e "inkoopcentrale".
Nos lo bai husgá P.P.A. na rason di, te na unda i kon leu e "regeer-akkoord" ta wordu realisá, i prinsipalmente e puntonan ku lo ta na benefisio di esnan ku entradanan di más abou!
REDAKSHON

Consciëntisatie:

1. Verantwoording

Deze skriptie is het resultaat van het samen spreken over, het denken over en het doordenken van de onderwijssituatie op dit eiland.
Als leerkracht wordt men elke dag geconfronteerd met onderwijsproblemen waarvoor men geen oplossing weet.
Men kan deze problemen verdelen in:
a. problemen die de leerlingen betreffen,
b. problemen die samenhangen met de struktuur van het onderwijs.

ad a.

Een groot aantal van onze leerlingen falen op school, d.w.z. ze voldoen niet aan de verwachtingen, die de leerkrachten van ze hebben. Vaak trekt men hieruit de konklusie, dat deze leerlingen dom zijn of niet geschikt voor een bepaald type onderwijs. Er zijn leerkrachten die bij de leerlingen bepaalde eigenschappen menen waar te nemen, die hen beletten het onderwijs naar behoren te volgen: zij (de leerlingen) vertonen een opvallend gebrek aan initiatief, ze kunnen (durven) niet zelfstandig (te) werken, zijn apatisch, hebben zelden een eigen mening enz.
Deze zelfde negatieve eigenschappen vinden we terug bij volwassenen: ook hier een zekere mate van apathie, een angst om verantwoordelijkheid te aanvaarden, een gebrek aan initiatief.
Deze uitspraken of vooroordelen worden vaak genoeg gehoord, maar voor zover wij konden nagaan is nooit onderzocht in hoeverre ze op waarheid berusten.

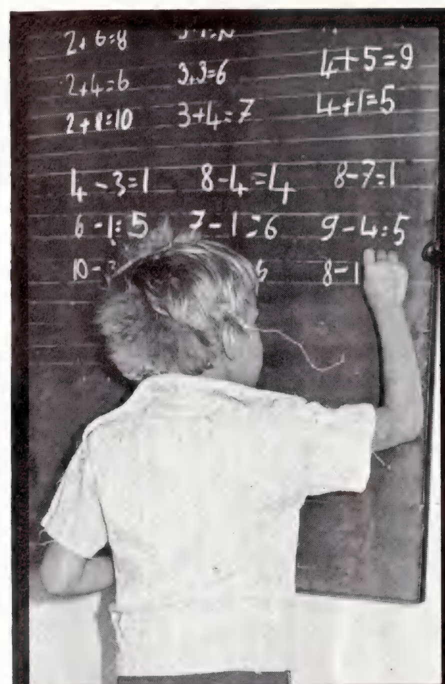
ad b.

Van de leerstof wordt gezegd, dat ze "wereldvreemd" is, dat ze niet aansluit bij de belevingswereld van de leerlingen.
Bovendien wordt er op onze scholen les gegeven in een vreemde taal hetgeen ook niet bevorderlijk is voor het met vrucht volgen van het onderwijs (dit heeft mevr. Prins-Winkel aangetoond in haar werk, Kabes Duru?).
Een ander punt is het feit dat er schooltypen voorkomen op ons eiland, die geen duidelijke funktie hebben in onze maatschappij: zij leiden op voor beroepen en funkties, die niet of slechts in geringe mate voorkomen.
Het zou in dit verband aanbeveling verdienen al onze scholen voor voortgezet onderwijs aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.
Tenslotte wordt er op de scholen gewerkt zonder een duidelijk omschreven leerplan, voor zover die er zijn geven ze niet veel meer aan dan de methodes, die in elk leerjaar gebruikt moeten worden.

Deze opsomming van enkele van de meest in het oog springende tekorten in ons onderwijs maakt duidelijk, dat het noodzakelijk is een onderzoek te verrichten om antwoord te krijgen op de volgende vragen:
1. Wat is er met ons onderwijs aan de hand?
2. Welke doelen willen we met ons onderwijs bereiken? M.a.w. er moeten onderwijsdoelen worden vastgesteld, waarbij centraal staat het kind in deze gemeenschap.

Hiervoor is nodig een diepgaande studie over het kind in al zijn leeftijdsfasen, (hierover bestaat genoeg literatuur). De maatschappij waarin het kind volwassen moet worden moet ook grondig geanaliseerd worden, want het is niet mogelijk onderwijsdoelen op te stellen zonder rekening te houden met de maatschappij, waarin ze verwezenlijkt moeten worden. Matthijssen zegt in zijn boek "Klasseonderwijs" het volgende hierover: "Het onderwijs is maatschappijgebonden, d.w.z. afhankelijk van de morele, politieke en religieuze organisatie van de maatschappij . . . het onderwijs is ook *situatie gebonden"*: afhankelijk van de periode, waarin we leven, worden de waarden en normen anders geïnterpreteerd.

Het vaststellen van onderwijsdoelen en uitgaande daarvan het opstellen van leerplannen is een taak, die niet vervuld kan worden door goedmenende amateurs, noch door deskundigen, die van achter een bureau dicteren hoe het moet.
Het vereist een samenspel van allen die belang hebben bij het onderwijs, zowel deskundigen, als leerkrachten, de overheid, ouders en andere maatschappelijke groeperingen. Ondanks dit alles is het onderwerp van deze skriptie: "Conscientisatie: een onderwijsdoel? Is dit niet in tegenspraak met het hierboven gestelde? Eigenlijk niet. Door conscientisatie als onderwijsdoel te stellen, willen we slechts benadrukken, dat bij het praten over onderwijsdoelen centraal moet staan de mens. Welk mensbeeld heeft men voor ogen en hoe ziet men de plaats van deze men in deze (Arubaanse) maatschappij?
Het is bekend dat ons onderwijs een schablone is van het Nederlandse, waarbij er geen rekening gehouden is met de maatschappij, waarin het onderwijs moet funktioneren: de onderwijsdoelen zijn Nederlandse, de keuze van de leerstof, de schooltypen, de wijze van aanbieding e.d. zijn allemaal vastgesteld met het oog op de Nederlandse situatie.
Willen wij op dit eiland onze onderwijsproblemen oplossen, dan moeten we het kwaad bij de wortels aanpakken. Wij moeten weten welk doel we willen bereiken met ons onderwijs. Aangezien het in het onderwijs om de mens gaat, moeten we ons eerst afvragen wat ons mensbeeld is.
De term conscientisatie zijn we tegen gekomen bij het bestuderen van de werken van de Braziliaanse pedagoog, Paolo Freire. Hij wijst erop, dat het voor de landen met een koloniaal verleden van belang is, dat men zich realiseert, dat de geschiedenis een zodanige invloed heeft gehad op de bevolking van deze gebieden, dat het hun bijna niet mogelijk is in hun maatschappij als volwaardige mensen te funktioneren. Door de eeuwenlange politieke, ekonomische, sociale en kulturele onderdrukking zijn ze geworden "mensen met een onderdrukt bewustzijn". Onderwijs en opvoeding in deze gebieden moeten erop gericht zijn de mensen

Een groot aantal leerlingen voldoen niet aan de verwachtingen. die de leerkrachten van ze hebben.

een onderwijs doel?

MADONNA STEPHENS, FRANK ZAANDAM en ERIC RINCONES schreven voor hun Pedagogiekstudie M.O.-A een skriptie getiteld: CONSCIENTISATIE: EEN ONDERWIJSDOEL? Wij publiceren enkele gedeelten hieruit.

te helpen om "volledig" mens te worden. Freire gebruikt de term conscientisatie om deze bewustmaking aan te duiden.
Wij hebben onszelf en onze situatie herkend in de ideeën van Freire en we zullen proberen om aan de hand van zijn bevindingen, verklaringen en ideeën, onze onderwijssituatie te analyseren en indien mogelijk wegen tot verbetering aan te geven.

HOOFDSTUK 2

Paolo Freire,

een korte levensbeschrijving

Paolo Freire, een Braziliaanse pedagoog, werd in 1921 in Recife in de staat Pernamuco geboren.
Hij studeerde aanvankelijk rechten, totdat het hem bleek dat deze studie niet veel zin had in een land als Brazilie, waar het recht van de sterkste heerst. Hij veranderde van studierichting en studeerde wijsbegeerte en pedagogie, tegelijkertijd hield hij zich bezig met volksopvoeding.
In het kader hiervan ontwikkelde hij alfabetiserings programma's voor volwassenen en samen met een groep jonge sociologen en ekonomen bestudeerde hij het probleem van de onderontwikkeling. Zij kwamen o.m. tot de konklusie, dat het leren lezen en schrijven niet louter het bestuderen en leren hanteren van symbolen en tekens mocht zijn, een zuiver technische handeling dus, maar het moest ertoe dienen dat deel van de bevolking, dat eeuwenlang onderdrukt is geweest een instrument in handen te geven, waarmee het zich kon bevrijden.
Het leren lezen en schrijven moest gekombineerd worden met het geestelijk ontwaken van de mens, de "Conscientisatie".
Freire en zijn medewerkers ontwikkelden een methode om het volk al alfabetiserend bewust te maken. Hun methode kwam in het kort hierop neer: deze mensen laten ontdekken dat ze in een onmenselijke situatie existeren. Onder onmenselijk wordt hier verstaan: op sub-humaan niveau, onbewust van het besef dat *volledig menszijn niet is hulpeloos in de wereld staan en alles over je te laten komen.* Dit inzicht in de eigen werkelijkheid kon bereikt worden door de omringende werkelijkheid te ontsluiten door in een dialoog tussen leraar en leerling deze kritisch te analyseren.
Als gevolg van deze vermeerdering van de kennis over de werkelijkheid zou de onderdrukte mens in staat gesteld worden om op zinvolle wijze te handelen, wat kon leiden tot een ingrijpen in de werkelijkheid en het aanbrengen van die veranderingen die hij nodig achtte.
Het spreekt vanzelf dat conservatieve krachten in de Latijns-Amerikaanse landen, waar deze methode ingang vond, alles hebben gedaan om de invoering ervan tegen te werken. Zij begrepen heel goed, dat een bewuste massa op een gegeven moment haar rechten zou opeisen en de positie van de heersende groeperingen in gevaar zou brengen. Vandaar ook dat Freire gedwongen werd Brazlilie te verlaten toen er een rechts bewind aan de macht kwam.

2. Enkele grondideeën van Freire

2.1. Onderwijs is historisch bepaald

Freire bedoelt hiermee, dat onderwijs en opvoeding in iedere periode een afspiegeling zijn van het verleden. Waarden en normen, die in het verleden van een bepaalde maatschappij een funktie hebben gehad, zijn geïnstitutionaliseerd in de loop der tijden en zijn nu de gedragsregels geworden die de relaties tussen de mensen in deze maatschappij regelen.
Voorwaarde voor het kunnen bestaan van onderwijs en opvoeding is een samenleving, die in haar verschijningsvorm een afspiegeling is van een hele historische ontwikkeling. In zijn werken "La Educación como Práctica de la Liberación" en "Cultural Action for Freedom" toont Freire aan hoe het koloniale verleden van Brazilie geleid heeft tot het ontstaan van een bepaald type mens, die gekonditioneerd is door *maatschappijstruktuur, die de uitbuiting van een grote groep door een kleine groep* als basis had. In deze maatschappij hadden *opvoeding en onderwijs de specifieke taak deze situatie in stand te houden.* Dit verschijnsel is niet typisch Braziliaans, maar komt voor in alle ontwikkelingslanden met een koloniaal verleden (de landen van de Derde Wereld). Paolo Freire spreekt in dit verband van de onderdrukking van bepaalde bevolkingsgroepen, politiek, ekonomisch, sociaal, kultureel en mentaal.
Deze onderdrukking heeft een blijvende uitwerking gehad op de mensen in voornoemde gebieden.

Kenmerken van de onderdrukte mens

— Hij is dualistisch.
De onderdrukte mens heeft moeite om zichzelf te aanvaarden zoals hij werkelijk is. Hij ziet zichzelf a.h.w. door de ogen van de overheerser; hij internaliseert het negatieve beeld dat deze van hem heeft en beaamt uitspraken als "de Braziliaan is lui . . . onverantwoordelijk". Hierdoor ontwikkelt hij een negatief zelfconcept. Met Matthijssen definieren we zelfconcept als "het beeld, dat hij van zichzelf heeft (Matthijssen: Klasseonderwijs).
— Hij heeft geen zelfvertrouwen: hij durft slechts iets te ondernemen als hij zich geruggesteund weet door de overheerser.
— Hij is vervreemd van zichzelf: hij is niet in staat zichzelf te zien zoals hij in werkelijkheid is: ook hierin is hij afhankelijk van de overheerser.

— Hij is een aangepast wezen: hij kan en durft niet oorspronkelijk en creatief te zijn. Hij moet zich gedragen zoals de overheerser van hem verwacht.
— Hij is passief; hij vertoont een zekere onwil om zelfstandig iets aan te pakken; uit angst om te falen doet hij liever niets.
— Hij is apatisch: dit volgt uit bovenstaande.
— Hij is monddood; een van de ergste gevolgen van het koloniale verleden, aldus Freire, is de kulturele invasie. Dit is een vorm van kulturele en maatschappelijke overheersing, waardoor de kultuur van de onderdrukte verdrongen wordt en plaats moet maken voor die van de overheerser.

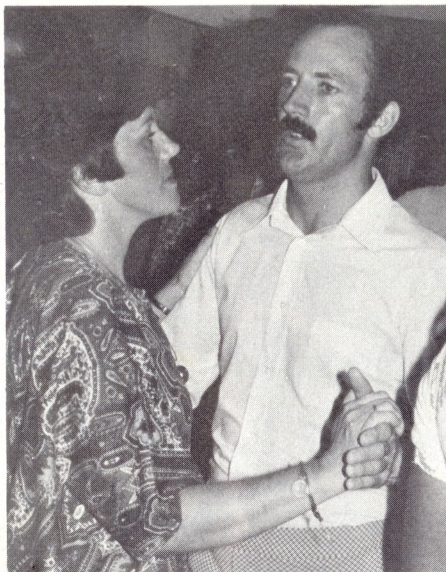
(wordt vervolgd)

inge-zonden

REPATRIËREN

Geachte collega's,

Hier het verhaal van een repatriant 1975 aangaande het vervoer van zijn verhuisboedel. Gevraagd door een bekende verhuizer aan de Guyabastraat mijn verhuizing te mogen verzorgen leverde ik eind juni '75 mijn plm. 11 m3 verhuiskisten af. Deze kisten werden 17 sept. (!) in Alphen a/d Rijn afgeleverd. Bij mijn vertrek op de luchthaven 5 juli '75 deelde de heer A. v. Eerden me nog mee dat er hoogstwaarschijnlijk een weekje vertraging tussen kwam, maar dat ik eind juli mijn spullen wel zou hebben. Begin aug. had ik nog steeds niets gehoord via contactadres of compagnon Varekamp - Amsterdam. Ten laatste woonhuis fam. v. Eerden gebeld; er zou terug gebeld worden over de verzenddatum.
Intussen hadden wij al een woning betrokken waar we 7 weken zonder meubelen etc. hebben gebivakkeerd. Bericht uit Aruba bleef uit en ook Varekamp bleef onwetend. Via de K.N.S.M. kwam ik er achter dat mijn kisten op de "Hermes" zaten (vertrek Aruba 22-7-'75). Via Rotterdam, (4 d. scheepvaartstaking) arriveerde het schip eind aug. in Amsterdam.
Ondanks vele pogingen (telefonisch, schriftelijk en twee keer life) bleef mijn bagage nog 19 dagen in de loodsen in Amsterdam staan om volgens Varekamp gelijktijdig met mijn auto ingevoerd te kunnen worden. Deze had ik zelf n.b. eind juli al ingeklaard. Enfin, 17 sept. de lang verwachte dag. De kisten worden echter pas afgeleverd na betaling van afleveringskosten, loodshuur en . . . rembourskosten Holman en V. Eerden à f. 100,58 voor auto-afleverings- en uitklaringskosten. Eerst betalen, anders wordt er niet gelost. Deze kosten had ik op Aruba n.b. al betaald. Ten onrechte overigens en dan zo'n bedrag als je je auto zelf op de vertrekkade rijdt. Maar hierover geen worry's; ik was er immers mee akkoord gegaan. Wel

Fam. Stap: vervoersperikelen

over de brutale tweede methode van inning van dit bedrag. Na de indiening van de gevonden kwitantie (volgnr. 75-070 d.d. 2 juli '75, Fa. Holman en Van Eerden) zou Varekamp dit "uiteraard" recht zetten. Maar zij moesten het eerst nog wel even afchequen bij hun Arubaanse compagnon. Net alsof ik die kwitantie (met briefhoofd) zelf uitschrijf. Welnu Holman en van Eerden heeft nog steeds niet gereageerd. Ik acht het nodig u deze zaken, na de betrokkenen ruimschoots de tijd gegeven te hebben zich te herstellen, mee te delen. Misschien verdiept u zich hierdoor meer in de keuze van uw verhuizer.

Met welgemeende groeten, nog vaak terugdenkend aan de prettige jaren doorgebracht op Aruba,

J. Stap, Vliestroom 275,
Alphen a/d Rijn, Nederland.

pendeu

Ta'tin un homber pegá n'un pendeu,
un pendeu chikito, pero spiná.
Sémper é ta gusta profetisá
kanando bai tras di e pendeu pegá.

E homber akí a topa su mes
lesando den "Skol i Komunidat:
un poema papiando di un kushina
"pendeu", a hera but'é rementá.

E homber ku su kabés bon spiná
a bolbe kuminsa ta fulminá
ku maestronan ta hende indesente
ku ta uza mal palabra den klas.

E homber ku su wowo tur rabiá
ta gusta zundra, kana prediká
ku t'é só ta rubiano i maestronan
no ta sirbi pa skol i pa eduká.

E homber ku su boka malfrená
a reprochá tur miembronan di V.L.A.
p'e "pendeu" só k'a para den un skina
chikito den e revista di V.L.A.

E homber akí, ku n'por para mira
nos hendenan bai kana progresá,
ta semper bai ku su "retonan" kla:
si bo desvia? é ta dal habraká.

Ta'tin un homber pegá n'un pendeu,
un pendeu chikito, pero spiná.
Sémper bai é ta kana fulminá
baliando bai tras di e pendeu pegá.

HENRY HABIBE

